

Zuid-Berghuizen Oldenzaal
Docentenhandleiding

Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is ontwikkeld in het kader van het programma Naorlogs Bouwen in Overijssel. Dit programma is door de provincie Overijssel in het leven geroepen met de bedoeling aandacht te krijgen bij bewoners en beleidsmakers voor de stedenbouw en de architectuur van de wijken uit de periode van de wederopbouw.

Na een periode van intensieve herstructurering, waarbij veel wijken van de wederopbouw letterlijk op de schop gingen, lijkt er thans sprake van herbezinning. Zonder de realiteit van de sociale en bouwkundige problemen in veel wederopbouw wijken te ontkennen, groeit het besef dat met sloop alleen veel waardevols verdwijnt.

Het programma omvat drie 'bouwlagen': weten, waarderen en gebruiken. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' laat kinderen (en ook volwassenen) kennis maken met 'wederopbouw wijken'. Dat doen ze spelenderwijs met behulp van de modernste communicatietechnieken. Na afloop van hun ontdekkingstocht door een van de betreffende wijken weten ze de kenmerken ervan te benoemen. Hoewel de ontdekkingstochten gemaakt zijn voor scholieren zijn ze ook voor eigenaren, ontwikkelaars en beleidsmakers een prachtige basis voor een belevenisvolle beeldvorming.

Het Oversticht in Zwolle is de schrijver en uitvoerder van het programma. Een team van specialisten zorgt samen met partners in de

diverse gemeenten voor het ontstaan van een reeks educatieve projecten. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is daar één van.

Spelenderwijs leren op locatie

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is een totaal nieuw concept op het gebied van omgevingsonderwijs. Kinderen gaan op stap met Abel, een krachtig informatiesysteem met als basis een minicomputer met GPS. Dat kan in de omgeving van de school zijn, maar ook in en rond hun eigen woonplaats/wijk of in een willekeurig ander interessant gebied. De basis van Abel, genoemd naar de ontdekkingsreiziger Abel Tasman, is een kleine handcomputer met daarop speciaal ontwikkelde navigatie- en informatiesoftware. Abel wijst op een zeer gedetailleerde recente topografische kaart de weg en geeft op diverse plekken vragen en opdrachten. De antwoorden kunnen in de meeste gevallen gevonden worden door goed te kijken en logisch na te denken. Op school of thuis kan via bijvoorbeeld internet aanvullende informatie verkregen worden. Al wandelend worden de kinderen spelenderwijs wijzer. De opdrachten doen een beroep op

diverse vaardigheden en zijn uitdrukkelijk niet gebonden aan één bepaald schoolvak. Gedurende de wandeling maken de kinderen kennis met de geografie, de geschiedenis, de economie en de sociologie van het onderhavige gebied. Nu eens moeten ze inventariseren, dan weer rekenen, tekenen, redeneren, combineren et cetera. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is een regionale invulling van de kerndoelen. Het sluit aan bij tijdvak 10 (tijd van televisie en computer) van het geschiedenisonderwijs van de basisschool.

Getest door leerlingen en docenten

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is uitvoerig getest met docenten en leerlingen. Daaruit bleek dat groepen van zo'n 5 à 6 kinderen ideaal zijn. In zo'n groepje ontstaat tijdens de ontdekkingstocht een onderwijsleerproces/klimaat, waarbij ze elkaar helpen leren en de leerkracht zich volledig kan richten op zijn of haar rol van begeleider. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' bestaat uit een werkblad dat kinderen tijdens de wandeling kunnen invullen,

een beknopte handleiding voor leerkrachten en natuurlijk Abeltjes. Eén Abel per groep van maximaal 6 kinderen volstaat.

Waar zijn de Abeltjes verkrijgbaar?

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in Zuid-Berghuizen is door Het Oversticht ontwikkeld in samenwerking met de WBO Wonen en het Palthehuis. Bij laatstgenoemde instelling kunnen de Abeltjes worden geleend. De benodigde werkbladen en de docentenhandleiding staan in PDF-formaat op de website www.erfgoededucatie.eu onder het project 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet'. Deze kunnen gratis worden gedownload en in de gewenste aantallen worden geprint.

Handleiding Abel in een notendop

programma
verlaten

aan/uit

1

2

3

4

5

6

in-/uitzoomen kaart

instellen geluid (uitzetten!)

Scherm 1

Zet het apparaat aan door op de knop bovenaan te drukken. Als het apparaat na het laatste gebruik goed is afgesloten, komt het welkomsscherm vanzelf in beeld. Is dat niet het geval, gebruik dan het penntje aan de achterzijde van het apparaat om de computer opnieuw op te starten. Druk daarvoor met de punt van het penntje op het knopje in het kleinste ronde gaatje aan de onderzijde. Zodra Abel is gestart, gaat het apparaat op zoek naar de benodigde GPS-satellieten. Het is daarom raadzaam ze buiten te starten. Behalve voor het herstarten van Abel is het penntje ook bedoeld voor het besturen van het programma op het scherm. Klik op wijzig route.

Scherm 2

Klik op Volgende.

Scherm 3

Klik op Wandelen.

Scherm 4

Selecteer de gewenste route en klik daarna op Kies.

Scherm 5

Klik op start.

Scherm 6

Op het navigatiescherm zijn vier onderdelen van belang:

- 1 De route is zichtbaar als een rode lijn op de kaart. Op de route staan kleine rode driehoeken die de richting aangeven. Deze worden groen zodra ze zijn gepasseerd.
- 2 De wandelaar. Wanneer Abel verbinding heeft met de GPS-satellieten is het pictogrammetje een paars driehoekje, zolang dat (nog) niet het geval is een paars vierkantje.

3 Routeaanwijzingen. Deze staan onder het kaartje, zowel in tekst (links) als in afkorting met richtingpijl (rechts). Tussen haakjes staat de afgelegde afstand.

4 De plekken waar opdrachten bij horen. Deze zijn blauw totdat de wandelaar er in de buurt komt. Dan wordt het betreffende pictogram rood. Door er dubbel op te klikken of op het menuutje Info rechtsonder te drukken komt de opdracht in beeld.

Scherm 7

Lees de opdracht op dit scherm (eventueel scrollen) en keer door op het menuutje Route linksonder te klikken terug naar de route.

7

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in Zuid-Berghuizen bestaat uit drie onderdelen:

1. introductieles(sen) op school
2. ontdekkingstocht door Zuid-Berghuizen
3. verwerkingsopdracht.

Hieronder staat elke fase kort beschreven.

1 Introductieles(sen)

Benodigheden

- Werkblad 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in Zuid-Berghuizen (per kind één)
- Potlood (per kind één)

De ontdekkingstocht met Abel door de wederopbouwwijk Zuid-Berghuizen in Oldenzaal kan op allerlei mogelijke manieren worden ingeleid c.q. ingebed. Zo kan het als een op zich staand project worden uitgevoerd of als regionale invulling van leerstof in de gebruikte methoden voor relevante vakken als geschiedenis, aardrijkskunde/wereldoriëntatie et cetera. De minimumvariant van de inhoudelijke voorbereiding is het maken van een goed beeld van de plek waar Zuid-Berghuizen in Oldenzaal ligt en wat in grote lijnen de belangrijkste ontwikkelingen daar zijn geweest vanaf ongeveer 1900. Voor beide kunnen de kaarten op de omslag van het werkblad gebruikt worden. Vergelijken van de oude en nieuwe kaart kan ook heel goed tijdens de wandeltocht, bijvoorbeeld om er achter te komen, of op een plek waar nu alleen nog oude grote bomen staan vroeger een

boerderij heeft gestaan. (Tip: via de website www.watwaswaar.nl kunnen de leerlingen Zuid-Berghuizen opzoeken.) Het is op deze website mogelijk om oude kaarten van het gebied te bekijken. De website bevat een heldere uitleg. De antwoorden kunnen de kinderen invullen op het werkblad. Met wat sturing ontstaan op basis van slechts twee kaartfragmenten boeiende onderwijsleergesprekken. Voor een gedegen inhoudelijke voorbereiding op het thema naoorlogs bouwen is het door Het Oversticht uitgegeven boekje 'Quickscan wijken van de Wederopbouw in Overijssel' goed bruikbaar. Het is in PDF-formaat gratis te downloaden op www.erfgoededucatie.eu onder het project 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet'. Hierin staat algemene informatie over stedenbouw en architectuur uit die periode en prachtige voorbeelden in alle Overijsselse gemeenten. Hieronder staan beknopte samenvattingen van de thema's die in de wandelroute voorkomen. Zo is het mogelijk om zowel voorafgaand aan als tijdens de wandeling de leerlingen van extra informatie te voorzien en wordt het dus echt leren op locatie.

Thema's Zuid-Berghuizen

1. Geldermanflat

Vraag in Abel Ga naar de flat op de bovenste foto. Welke drie verschillen zie je tussen de huidige flat en dezelfde flat op de onderste foto uit 1965.

Achtergrondinformatie In de jaren zestig van de twintigste eeuw ontstond er een tekort aan arbeidskrachten in de textielindustrie. Uit Spanje en Italië, maar niet veel later ook uit Turkije kwamen gastarbeiders om deze plaatsen in te vullen. Zij hadden onderdak nodig. De firma Gelderman was al sinds de jaren '20 bezig met het welzijn en goede huisvesting van hun arbeiders en liet voor deze nieuwe groep een flat bouwen. In 1964 verrees de zogenaamde Geldermanflat, die ook tegenwoordig nog veel wordt bewoond door de eerste generatie Turkse arbeiders.

2. Straatnamen

Vraag in Abel Let vanaf nu goed op de namen van de straten. a) Schrijf er zoveel mogelijk op. b) Waar hebben de meeste straatnamen in de wijk mee te maken?

Achtergrondinformatie De straatnamen in de wederopbouwwijken hebben vaak een thema. Dat thema zegt iets over de bouwtijd van de wijk en wat men toen belangrijk vond. De namen moesten na de donkere periode van de oorlog aangeven dat er weer hoop was. Positieve en voor Nederland succesvolle thema's, waar men trots op was werden het meest gebruikt. De volgende thema's komen voor: vogels, bomen, bloemen, schilders, verzetsstrijders en leden van de koninklijke familie.

3. Kunst

Vraag in Abel Op de foto zie je een kunstwerk. Zoek dit kunstwerk op. a) Aan wat voor gebouw zit het kunstwerk? b) Wat stelt het kunstwerk voor? c) Hoeveel soortgelijke kunstwerken zijn er in de straat? d) Zijn de kunstwerken allemaal hetzelfde?

Achtergrondinformatie Na de Tweede Wereldoorlog werd er bij nieuwbouw gebruik gemaakt van de zogenoemde percentageregeling. Dit betekent dat 1% van de bouwkosten gespendeerd moest worden aan kunst. Kenmerkend voor deze tijd is dat de kunst vaak op, aan of in een gebouw zit. Zo zijn vele scholen, kerken, gemeentehuizen, maar soms ook woningen voorzien van kunst. Er is veel gebruik gemaakt van reliëfs, mozaïeken en schilderijen.

4. School

Vraag in Abel Ga naar het gebouw op foto. a) Waarvoor wordt het gebouw gebruikt? b) Van welke bouwmaterialen is het gemaakt? c) Past het gebouw wel of niet bij de overige bebouwing in de omgeving? d) Waarom vind je dat?

Achtergrondinformatie De meeste wederopbouwwijken kregen naast één of meerdere kerken ook vaak één of meerdere scholen. In Zuid-Berghuizen stond aan de Burg. Wallerstraat al een school uit 1907. In het nieuwe plan kwam daar een school, de Leemstee bij. Voor De Leemstee wordt nu een nieuw schoolgebouw gebouwd met gebruik van andere materialen dan voor het oude schoolgebouw uit de jaren '60 zijn gebruikt.

5. Kerk

Vraag in Abel Ga naar het gebouw op foto. a) Hoe heet het gebouw? b) Hoeveel ingangen heeft het gebouw?

Achtergrondinformatie De meeste wederopbouwwijken kregen meerdere kerken, meestal drie. Zuid-Berghuizen is hierop een uitzondering, want daar staat maar één kerk. De kerken kregen een bijzondere ligging in de wijk, op een centrale en goed zichtbare plek. Net als in de woningbouw kenden de kerken ook het verschil tussen een traditionele vorm en een meer moderne vorm. In Zuid-Berghuizen staat een traditionele kerk.

2 Ontdekkingstocht door Zuid-Berghuizen

Benodigheden

- Abeltjes (per groepje van zes kinderen minimaal één)
- Digitale camera's (per groepje van zes kinderen minimaal één)
- Werkblad 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' (per kind één)
- Potlood (per kind één)

Voorafgaand aan de wandeling wordt per groepje leerlingen een navigator (Abel-drager) en een fotograaf aangewezen. Gedurende de wandeltocht kunnen de rollen eventueel worden gewijzigd, zodat uiteindelijk iedereen meerdere taken heeft uitgevoerd. De navigator wijst de groep de weg en

leest de opdrachten hardop voor. Omdat niet onder alle omstandigheden de scherpjes even helder zijn en omdat niet ieder kind een Abel heeft, staan op het werkblad dezelfde plaatjes als in Abel. De leerlingen schrijven de antwoorden op in de daarvoor bestemde ruimtes op het antwoordenblad. De fotograaf heeft de opdracht onderweg foto's te maken. Een van de foto's moet na de wandeltocht

worden verwerkt tot een kleine foto, die in het daarvoor bestemde vak op het werkblad geplakt wordt.

Tip

Kinderen zijn geneigd om vooral foto's op ooghoogte te maken. Het is leuk om de kinderen te wijzen op de verschillende standpunten die een fotograaf kan innemen. Laat ze eens een foto op kniehoogte maken, of juist van veraf of heel dichtbij.

Startpunt

Burgermeester Wallerstraat 76, Oldenzaal

Antwoorden Zuid-Berghuizen

De wijk op de kaart

De docent checkt de antwoorden van de leerlingen.

1. Geldermanflat

Verschillen tussen de oude foto en de huidige situatie zijn bijvoorbeeld:

- de kleur van de onderkant van de balkons en de dakrand; die was wit en is nu donkergrijs
- de grote met wit omlijste winkelpui is verdwenen (rechts)
- de vorm van de ramen
- aan de gevels zitten nu schotels en toen niet.

2. Straatnamen

Straatnamen in de wijk zijn: Nachtegaalstraat, Merelstraat, Leeuwerikstraat, Lijsterstraat, Spreeuwenstraat, Mezenstraat, Kwartelstraat, Frans Halsstraat, Rembrandtstraat, G. Flinckstraat. De meeste straten in de wijk hebben te maken met vogels. Daarnaast zijn er ook namen van beroemde Nederlandse schilders.

3. Kunst

a) De kunst zit aan een flat. b) De kunst is een compositie van een driehoek, een cirkel en een rechthoek. c) Er zijn 4 soortgelijke kunstwerken. d) De kunstwerken zijn allemaal verschillend.

4. School

a) Het gebouw op de foto is een school. b) Gebruikte bouwmaterialen zijn onder andere hout, glas, beton en steen. c) Afhankelijk van antwoorden leerlingen. d) Afhankelijk redeneringen leerlingen.

5. Kerk

a) Het gebouw heet Mariakerk. b) De kerk heeft drie ingangen: twee zij-ingangen en in hoofdingang aan de Mariastreet.

3 Verwerving achtergrondinformatie

Benodigheden

- Internetaansluiting
- Werkblad 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in Zuid-Berghuizen (per kind één)
- Potlood (per kind één)

In het derde onderdeel van 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' gaan de leerlingen in Museum Het Palthehuis een aanvullende opdracht uitvoeren. Hier kunnen ze ook terecht voor historische foto's.

Colofon

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is een samenwerkingsproject van Het Oversticht, WBO Wonen en het Museum Het Palthehuis.

Het project is gefinancierd door de Provincie Overijssel en de Mondriaan Stichting.

HET OVERSTICHT

provincie Overijssel

Mondriaan Stichting
(Mondriaan Foundation)

Het Palthehuis

